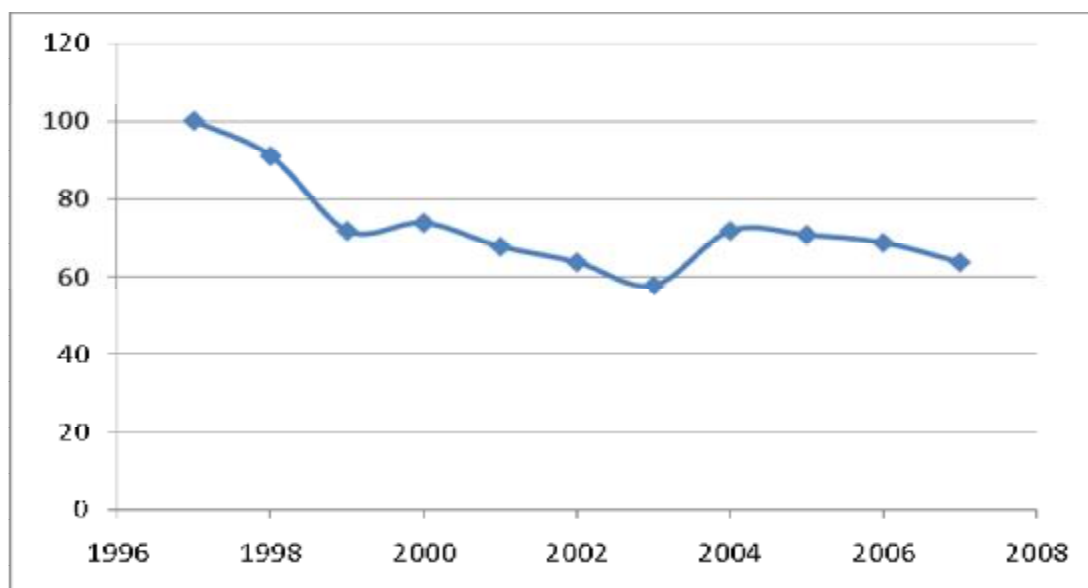

14 Haas (*Lepus europaeus*)

14.1 Verspreiding en aantalsontwikkeling

De haas is een algemeen voorkomende soort en wordt vooral aangetroffen in open en halfopen cultuurland. Hoge vegetaties, zoals uitgegroeid graan en maïs, worden nauwelijks benut. Een kleinschalige mozaïek van gewassen is gunstiger voor de hazenstand dan grote monocultures (Broekhuizen *et al.* 1992). De haas heeft een solitaire leefwijze en is sterk plaatsgebonden. De grootte van hun leefgebied is gemiddeld 26 tot 38 hectare. De leefgebieden overlappen elkaar sterk en doorgaans treedt groepsvorming op, vooral bij het foerageren (Lange *et al.* 1994). De hoogte van de hazenstand kan van jaar tot jaar sterk verschillen, vooral onder invloed van het weer. Natte omstandigheden bevorderen het uitbreken van parasitaire infecties. Afgezien van de gewone jaarlijkse verschillen, vertoonde de stand in de jaren zeventig landelijk gezien een dalende tendens. De oorzaak van die achteruitgang ligt vermoedelijk in de intensivering en schaalvergroting in de landbouw. In de jaren tachtig heeft de teruggang van de hazenstand niet doorgezet. Vanaf 1988 is er sprake van een virusziekte onder hazen (*European brown hare syndrome*) in Nederland. Van een echte epidemie is nog geen sprake geweest, hoewel in sommige terreinen wel een verhoogde sterfte is geconstateerd (Broekhuizen *et al.* 1992). Over de periode 1997-2007 vertoont de haas nog steeds een dalende tendens (figuur 14.1).

De haas is in Drenthe een algemeen voorkomende soort en wordt vooral aangetroffen in open en halfopen cultuurland. De populatiegrootte in Drenthe bedraagt naar schatting ca. 16.500 à 22.000 dieren (KNJV data). In een jachtseizoen worden in Drenthe ongeveer 3.254 hazen geschoten (KNJV data).

Figuur 14.1. Geïndexeerd verloop van het aantal hazen in Nederland sinds 1997, het jaar 1997 is geïndexeerd op 100 (Bron: Fout! De hyperlinkverwijzing is ongeldig..)

14.2 Wettelijke status, provinciaal beleid

De haas is beschermd in het kader van de Flora- en faunawet. Op grond van artikel 32 van de wet is de haas aangewezen als wild. Om reden van benutting is de jacht op hazen geopend van 15 oktober tot en met 31 december. De jacht wordt niet geopend in gebieden die vallen onder de Natuurbeschermingswet of behoren tot aangewezen Vogelrichtlijngebieden en Wetlands. Bij bijzondere weersomstandigheden kan de jacht op hazen door de Provincie worden gesloten.

Op grond van artikel 65 is de haas aangewezen als diersoort die "in delen van het land veelvuldig belangrijke schade kan aanrichten". De Provincie heeft vrijstelling verleend van het verbod op het opzettelijk verontrusten van hazen. De vrijstelling strekt alleen tot het voorkomen van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren.

Ter voorkoming van belangrijke schade kan de Provincie ontheffing verlenen op grond van artikel 68 van de wet voor het doden van hazen. De Provincie verwacht van jachthouders in eerste instantie dat ze de stand met reguliere bejaging op een acceptabel niveau houden om schade te voorkomen en te beperken.

14.3 Schade aan belangen

Mogelijke schade aan belangen

In het Handboek Faunaschade (Oord 2002) wordt aangegeven dat hazen schade in de agrarische sector kunnen aanrichten in diverse teelten. Tabel 14.1 geeft een overzicht van de gewassen waaraan hazen schade kunnen veroorzaken, het type schade en de periode waarin de schade meestal optreedt.

Tabel 14.1. Overzicht van de schade die hazen kunnen aanrichten aan landbouwgewassen. In de tabel zijn opgenomen de teelten waaraan schade kan worden veroorzaakt, het type en de periode waarin de schade meestal optreedt (Oord, 2002).

Teelt	Schade	Periode	Opmerkingen
Suikerbieten / voederbieten	Vraatschade	Kiemperiode t/m juni	Schade door haas met name in "vierbladstadium" (mei). Een gering aantal hazen kan in dit stadium een zeer aanzienlijke schade aanrichten. Tijdens een droge periode in mei/juni is schade moeilijk te voorkomen
Peulvruchten	Vraatschade	Voorjaar en zomer	Schade in zaainperiode en afrijpend gewas
Spinazie (vollegrondsteelt)	Vraatschade	Gehele teeltperiode	
Sla en andijvie (vollegrondsteelt)	Vraatschade	Gehele teeltperiode	
Spruitkool	Vraatschade	In jong gewas (tot 8 weken)	
Bloemkool en broccoli	Vraatschade	Gehele teeltperiode	Incidentele schade aan bloembollen
Boerenkool	Vraatschade	Gehele teeltperiode	
Overige koolsoorten ¹	Vraatschade	Gehele teeltperiode	
Vollegrondsgroenten algemeen ²	Vraatschade	Gehele teeltperiode	
Appels en peren	Vraatschade Schilschade	Winter	Schade door afbijten van knoppen en twijgen en schillen van de stam
Bloemen, bloemzaden en bloembollen	Vraatschade	Gehele jaar	
Bosbouw en boomteelt	Vraatschade Schilschade	Gehele jaar	Vraat / schilschade aan bosplantsoen vooral in de winter, in boomkwekerijen het gehele jaar

¹ o.a. rode kool, spitskool, witte kool en Chinese kool, ² o.a. asperges, knolvenkel, knolselderij en krotten

In fruit- en bometeelt is het aanbrengen van een hazenkerend raster een goede methode om schade te voorkomen (wordt ook geëist door het Faunafonds). Gezien het permanente karakter en de schadegevoeligheid (schilshade) van dergelijke teelten, zijn de kosten hiervoor aanvaardbaar.

Schade aan belangen in het verleden

In de periode 2002-2007 hebben hazen nauwelijks schade veroorzaakt aan gewassen (tabel 14.2). In 2002 en 2003 waren er vier schademeldingen in bloemen, groenten en twee in suikerbieten. In 2007 is één schadegeval gemeld in stamslabonen.

Tabel 14.2. Totaal overzicht van de schadebedragen die getaxeerd en uitgekeerd zijn in de periode 2002-2007 voor geleden schade veroorzaakt door hazen (Bron: Faunafonds).

	gegevens	2002	2003	2004	2005	2006	2007	totaal
alle gewassen	aantal meldingen	3	1				2	6
	getaxeerd bedrag	€ 0	€ 0				€ 520	€ 520
	uitgekeerd bedrag	€ 0	€ 0				€ 0	€ 0

Tabel 14.3. Overzicht van de schadebedragen per gewas die getaxeerd en uitgekeerd zijn in de periode 2002-2007 voor geleden schade veroorzaakt door hazen (Bron: Faunafonds).

gewas	gegevens	2002	2003	2004	2005	2006	2007	totaal
bloemen	aantal meldingen	1						1
	getaxeerd bedrag							€ 0
	uitgekeerd bedrag							€ 0
groenten	aantal meldingen	1					1	2
	getaxeerd bedrag							€ 0
	uitgekeerd bedrag						€ 0	€ 0
overige akkerbouwgewassen	aantal meldingen						1	1
	getaxeerd bedrag						€ 520	€ 520
	uitgekeerd bedrag						€ 0	€ 0
suikerbieten	aantal meldingen	1	1					2
	getaxeerd bedrag							€ 0
	uitgekeerd bedrag		€ 0					€ 0

Schade aan belangen in de toekomst

De verwachting is dat, net als in het verleden, hazen incidenteel belangrijke schade aan gewassen zullen veroorzaken buiten het jachtseizoen. Deze schade kan zich in de gehele provincie voordoen waar schadegevoelige gewassen geteeld worden.

14.4 Schadevoorkomende maatregelen

Mogelijk te nemen preventieve en schadebeperkende maatregelen

Het Faunafonds (www.faunafonds.nl) en Oord (2002) geven een overzicht van de maatregelen die genomen kunnen worden ter voorkoming en beperking van schade aan landbouwgewassen door hazen; voor details van de in te zetten middelen verwijzen wij naar deze bronnen.

Afweermiddelen ter bescherming van appel- en perenbomen tegen vraatschade door hazen dienen te worden aangebracht op de knoppen en/of de stammen. Alternatief voedsel

(snoeihout, suikerbieten) dient buiten de te beschermen percelen te worden aangeboden. In kwetsbare situaties wordt uitrastering of individuele boombescherming met manchetten e.d. noodzakelijk geacht (Oord 2002).

Uit onderzoek naar de effectiviteit van elektrische netwerken blijkt dat schade in gunstige situaties geheel voorkomen kan worden. Bij de toepassing van een elektrisch netwerk dient voorkomen te worden dat het netwerk, vanwege werkzaamheden aan het gewas, tijdelijk geopend of platgelegd moet worden, waardoor hazen binnen de afrastering worden opgesloten (Oord 2000).

De Provincie is van mening dat de kosten voor het nemen van preventieve maatregelen in redelijke verhouding moeten blijven tot de verwachte opbrengsten. Als richtsnoer wordt gehanteerd dat kosten hoger dan 10% van de saldo-opbrengst niet meer in redelijke verhouding staan.

Gedurende het jachtseizoen is het doden van hazen toegestaan als benutting en om schade te voorkomen. Ter voorkoming en bestrijding van schade buiten het jachtseizoen kan de populatie hazen door middel van afschot gedurende het jachtseizoen lokaal rondom schadegevoelige percelen laag gehouden worden.

Ter voorkoming van schade buiten het jachtseizoen geeft het Handboek Faunaschade (www.fanafonds.nl, Oord 2002) aan dat er verschillende akoestische en visuele middelen zijn in te zetten om hazen te verjagen. Kwantitatieve gegevens over de effectiviteit van verjagende middelen om belangrijke schade te voorkomen en te beperken zijn niet bekend. Over het algemeen wordt aangenomen dat op den duur de effectiviteit afneemt, omdat gewenning optreedt. In het algemeen geldt dat hoe afwisselender en onvoorspelbaarder, hoe hoger de effectiviteit (Oord 2002). Verwacht wordt dat de effectiviteit van verjaging eveneens zal afhangen van de beschikbaarheid van alternatieve foerageergebieden van een gelijkwaardige kwaliteit. Verjaging door middel van akoestische en visuele middelen lijkt in ieder geval tijdelijk een effectieve methode om schade te voorkomen. Binnen een ingerasterd perceel in bijvoorbeeld de boom- en fruitteelt is de verjaging van hazen door een hond een effectief middel.

In het geval dat hazen zich niet van de schadegevoelige percelen door deze middelen laten verjagen, lijkt afschot van de schadeveroorzakende individuen, in ieder geval tijdelijk, een effectieve maatregel om schade te voorkomen.

Preventieve en schadebeperkende maatregelen in het verleden

In de afgelopen periode (2005-2007) is één machtiging verstrekt. Hierbij zijn linten, een gaskanon en persoonlijke verjaging toegepast om de schade aan stamslabonen te voorkomen. Dit resulteerde niet in voldoende effect en op een totaal van 15 verjagingsacties zijn 5 hazen geschoten.

Gewenste stand

De omvang van afschot als schadebestrijding is zeer gering in relatie tot het aantal dat in het jachtseizoen wordt geschoten en betreft alleen afschot van schadeveroorzakende individuen. Een gewenste stand wordt hierbij niet nagestreefd. De haas als diersoort zal door de schadebestrijding niet in zijn bestaan worden bedreigd. Tevens zal hierdoor de goede staat van de stand niet worden aangetast.

14.5 Beheer ter voorkoming en beperking van schade in de toekomst

Beheer ten aanzien van schade

Maatregelen om schade te beperken of te voorkomen hebben betrekking op lokale situaties waar schade aan gewassen dreigt op te treden. Schadegevoelige gewassen komen binnen de gehele provincie voor. Om schade te voorkomen worden preventieve maatregelen ingezet:

- Rond percelen met schadegevoelige gewassen wordt binnen een zone van 500 meter door middel van afschot in het jachtseizoen de populatie hazen op een laag niveau gehandhaafd. Hierbij is rekening gehouden met een bufferzone van ca. 500 meter om immigratie vanuit omliggende gebieden op te vangen. Afschot in het jachtseizoen op en rondom de schadepercelen heeft tevens een verjagend effect.
- Aanvullend worden buiten het jachtseizoen akoestische en visuele middelen (zie Handboek Faunaschade en www.faunafonds.nl) ingezet om hazen te verjagen.

In het geval dat, ondanks het handhaven van een lage stand en getroffen preventieve maatregelen, schade dreigt, kan afschot van schadeveroorzakende hazen buiten het jachtseizoen wenselijk zijn binnen een zone van 250 meter rond percelen met schadegevoelige gewassen. Voor afschot van hazen buiten het jachtseizoen is een ontheffing noodzakelijk.

14.6 Monitoring in de toekomst

De monitoring wordt uitgevoerd zoals vermeld in hoofdstuk 4.

14.7 Overwegingen, conclusie en aanbevelingen van de Faunabeheereenheid

Overwegingen

- De haas is in Drenthe een algemeen voorkomende soort. De populatiegrootte in Drenthe bedraagt naar schatting ca. 16.500 à 22.000 dieren (KNJV data). Hazen zijn sterk plaatsgebonden en bewonen het hele jaar hetzelfde gebied. In een jachtseizoen worden in Drenthe circa 3.250 hazen geschoten (KNJV data).
- Er is door de Provincie ontheffing verleend voor afschot van hazen in de periode 1 januari tot 15 oktober, ter voorkoming van schade in bieten, vollegrondsgroenten, bloemen, fruit- en boomteelt (looptijd 14-11-2005 tot 1-4-2010). In de afgelopen periode is slechts één machtiging aangevraagd en gebruikt (voorkoming schade in stamslabonen), waarbij vijf hazen zijn geschoten.
- In de afgelopen periode hebben hazen nauwelijks schade veroorzaakt aan gewassen. Alleen in 2007 is een schadegeval gemeld in stamslabonen. De verwachting is dat, net als in het verleden, hazen incidenteel belangrijke schade aan gewassen zullen veroorzaken buiten het jachtseizoen. Deze schade kan zich in de gehele provincie voordoen waar schadegevoelige gewassen geteeld worden.
- Om voor een tegemoetkoming in de schade in aanmerking te komen eist het Faunafonds van de grondgebruiker dat deze bij de Fbe een machtiging aanvraagt en gebruikt. In het geval er geen ontheffing is verleend aan de Fbe dient de grondgebruiker zelf ontheffing aan te vragen bij de Provincie.
- Het individueel aanvragen van ontheffingen leidt tot ongewenste bureaucratie en administratieve lasten bij zowel de Provincie als bij de grondgebruiker.
- Het individueel aanvragen van ontheffingen leidt tot vertraging, waardoor bij dreigende schade niet meer snel en adequaat opgetreden kan worden.
- Gezien het incidentele karakter van de hazenschade zal het noodzakelijke afschot ter beperking van belangrijke schade beperkt zijn. Het instandhoudingsdoel komt hiermee niet in gevaar.

Conclusie

Ter voorkoming van schade aan gewassen vraagt de Faunabeheereenheid voor de gehele provincie ontheffing aan onder de incidentenregeling voor afschot van hazen in de periode 1 januari tot 15 oktober, ter beperking of voorkoming van schade in bieten, vollegrondsgroententeelt, bloemeteelt en in de fruit- en bometeelt.

Aanbevelingen

In fruit- en bometeelt is het aanbrengen van een hazenkerend raster een goede methode om schade te voorkomen (wordt ook geëist door het Faunafonds). Gezien het permanente karakter en de schadegevoeligheid (schiltschade) van dergelijke teelten, zijn de kosten hiervoor aanvaardbaar.

14.8 Referenties

Broekhuizen S., B. Jenster & F. Leeuwenberg, 1992. Haas. *Lepus europaeus* Pallas, 1778. In: Broekhuizen et al. (eds.). *Atlas van de Nederlandse Zoogdieren*. Stichting Uitgeverij Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Utrecht: 322-327.

Lange R., P. Twisk, A. van Winden & A. van Diepenbeek, 1994. *Zoogdieren van West-Europa*. Stichting Uitgeverij Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Utrecht.

Oord J.G., 2000. Verslag van drie proefopstellingen met elektrisch netwerk ter voorkoming van schade door hazen. Oord Faunatechniek i.o.v. het Jachtfonds.

Oord J.G., 2002. *Handboek Faunaschade*. Faunafonds, Dordrecht.

www.milieuennatuurcompendium.nl (2008). PBL, Bilthoven, CBS, Den Haag en WUR, Wageningen.